

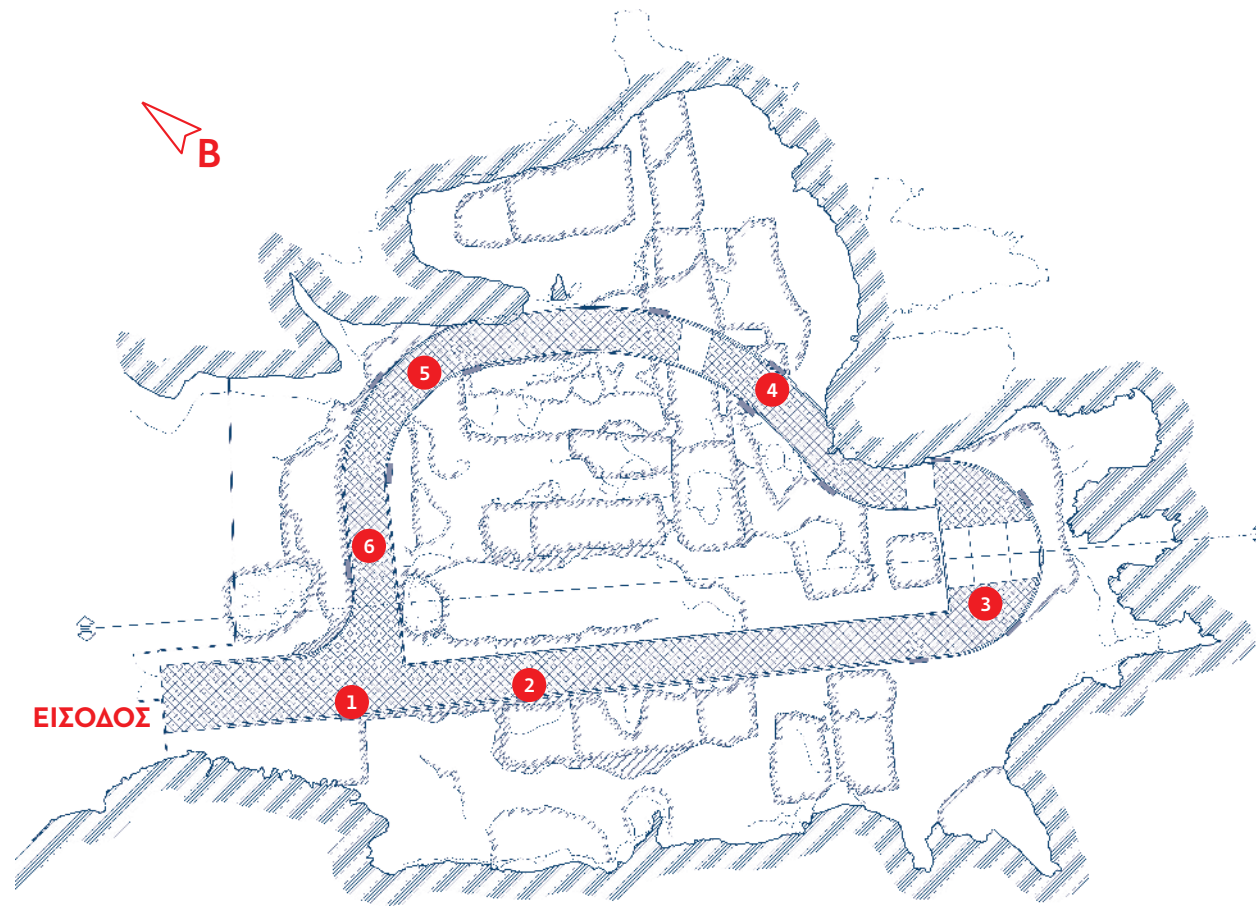
αποτυπώματα ποδιών στην Ευρώπη. Πρόκειται για τέσσερα αποτυπώματα (δύο πλήρη και δύο αποσπασματικά σωζόμενα), όλα αριστερών ποδιών, που ανήκουν σε παιδιά ηλικίας 2–4 ετών. Δύο από τα αποτυπώματα προέρχονται από πέλματα που κατά πάσα πιθανότητα ήταν καλυμμένα, ενώ ένα από γυμνό πόδι. Βάσει των τεχνοτυπολογικών χαρακτηριστικών των λίθινων εργαλείων στα στρώματα όπου εντοπίστηκαν, αποδίδονται γενικά σε προγενέστερο ανθρώπινο τύπο (*Homo Sapiens neanderthalensis*), χωρίς, όμως, να μπορεί να αποκλειστεί εντελώς η πιθανότητα να ανήκουν σε Ανατομικά Σύγχρονους Ανθρώπους, κάτι που ασφαλώς θα έχει ξεχωριστή σημασία για την έρευνα της παρουσίας του Σύγχρονου Ανθρώπου στον ελλαδικό και τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο.

Ταφές (5)

Στην ανασκαφή της Θεόπετρας έχουν βρεθεί ως τώρα πέντε πρωτογενείς ανθρώπινες ταφές, δύο της Ανώτερης Παλαιολιθικής και τρεις της Μεσολιθικής περιόδου. Από τις ταφές της Ανώτερης Παλαιολιθικής, ο ένας σκελετός έχει χρονολογηθεί περίπου στο 14990–14060 π.Χ., ενώ ο καλύτερα διατηρημένος από τους μεσολιθικούς σκελετούς έχει χρονολογηθεί στα 7280–6830 π.Χ. Ανήκε σε γυναίκα ύψους περίπου 1,60 μ. και ηλικίας 16–18 ετών. Η νεκρή ήταν τοποθετημένη σε ρηχό όρυγμα με το κεφάλι να κοιτάζει μπροστά και το σώμα σε συνεσταλμένη στάση στραμμένο δεξιά, προς την είσοδο του σπηλαίου. Τέχνηρα από πυριτόλιθο που βρέθηκαν δίπλα στα γόνατά της, δίπλα στο στήθος και γύρω από τον σκελετό της δεν είναι βέβαιο αν είχαν σκόπιμα τοποθετηθεί εκεί ή αποτελούν τυχαία ευρήματα. Η καλή κατάσταση διατήρησης του κρανίου και η μελέτη του από ειδικούς επιστήμονες επέτρεψε την ανάπλαση της κεφαλής της νεκρής, η οποία έλαβε τη συμβατική ονομασία «Αυγή». Μία ακόμη ταφή της Μεσολιθικής περιόδου σε συνεσταλμένη στάση, από την οποία έλειπε το κρανίο, έχει διατηρηθεί εγκιβωτισμένη σε προστατευτικό διάφανο πλαίσιο πριν από την τελευταία στροφή του διαδρόμου.

«Φράγμα» (6)

Στο τελευταίο, βόρειο τμήμα του διαδρόμου οι επισκέπτες μπορούν να ενημερωθούν από πινακίδα για τη στρωματογραφία της ανασκαφής και να δουν μία συσσώρευση λίθων που αποκαλύφθηκε κατά μήκος του στομίου του σπηλαίου, η οποία κατά την ανασκαφεία αποτελούσε ένα τεχνητό «φράγμα», μία προσπάθεια, δηλαδή, των προϊστορικών κατοίκων του χώρου να περιορίσουν το ευρύ

- 1 Είσοδος του σπηλαίου
- 2 Εστίες φωτιάς
- 3 Μάζες άψητου πηλού
- 4 Αποτυπώματα ανθρώπινων πελμάτων
- 5 Ταφές
- 6 «Φράγμα»

άνοιγμα του σπηλαίου για την καλύτερη προστασία τους από τις κλιματικές συνθήκες και τα άγρια ζώα που μπορεί να αναζητούσαν καταφύγιο στο εσωτερικό του. Ο λιθωσώρος χρονολογήθηκε με τη μέθοδο της οπτικής φωταύγειας στα 24.100–22.500 χρόνια πριν από σήμερα, δηλαδή σε εποχή μεγάλης παγετωνικής έξαρσης, γνωστής ως Τελευταίο Παγετωνικό Μέγιστο (Last Glacial Maximum), γεγονός που ασφαλώς ενισχύει την παραπάνω υπόθεση.

Εξωτερικά του σπηλαίου, οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν την άπλετη θέα προς τη θεσσαλική πεδιάδα, τα Μετέωρα και τον Κόζιακα, ενώ πινακίδα παρέχει μία «αποκατάσταση» του φυσικού τοπίου, όπως θα το αντίκριζαν οι παλαιολιθικοί κάτοικοι του χώρου, πριν από τις σύγχρονες ανθρωπογενείς παρεμβάσεις.

Κάτοψη του σπηλαίου με σημειωμένες τις στάσεις θέασης επί του διαδρόμου κίνησης των επισκεπτών (σχ.: Α. Παπασωτηρίου, πολιτικός μηχανικός).

Εικόνα εξωφύλλου: Τεχνητό «φράγμα» λίθων για την ασφάλιση της εισόδου του σπηλαίου. Χρονολογήθηκε στα 24.100–22.500 χρόνια πριν από σήμερα (φωτ.: Γ. Φωτιάδης, 28.7.2013, Αρχείο ΕΠΣ).

Για να περιηγηθείτε στον χώρο μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το διάγραμμα. Για να ακούσετε ή να κατεβάσετε το αρχείο της ηχητικής ξενάγησης σκανάρετε με το κινητό σας το QR code που βρίσκεται αριστερά ή πληκτρολογήστε τον σύνδεσμο: <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2024/11/Theopetra.mp3>

ΜΙΚΡΟΣ ΟΔΗΓΟΣ
Δεκέμβριος 2024
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ (9 τένες) | Ν° 146

www.archaiologia.gr

ΣΠΗΛΑΙΟ ΘΕΟΠΕΤΡΑΣ

Μιχάλης Κοντός
Γιάννης Κορίτσας
Γιάννης Γιαννακάκης
Βιβή Μπατσούκα

Το σπήλαιο της Θεόπετρας βρίσκεται στη βορειοδυτική Θεσσαλία, 5,5 περίπου χλμ. νοτιοανατολικά της Καλαμπάκας και των Μετεώρων. Η συστηματική ανασκαφική διερεύνησή του από την Εφορεία Παλαιoανθρωπολογίας–Σπηλαιολογίας, υπό τη διεύθυνση της αρχαιολόγου Νίνας Κυπαρίσση–Αποστολικά, η οποία διήρκεσε από το 1987 έως το 2008, έφερε στο φως επάλληλα στρώματα και σημαντικά ευρήματα που καταδεικνύουν τη συστηματική χρήση του χώρου από τον άνθρωπο από τη Μέση Παλαιολιθική (130.000 χρόνια πριν από σήμερα) έως και τη Νεολιθική περίοδο (3100 π.Χ.) και σποραδικά σε μεταγενέστερες εποχές έως και τους νεότερους χρόνους. Πρόκειται για μία από τις σημαντικότερες προϊστορικές θέσεις στον ελλαδικό χώρο και τη μοναδική με τόσο μεγάλη διάρκεια κατοίκησης. Στο εσωτερικό του σπηλαίου, ο επισκέπτης, κινούμενος σε κυκλική πορεία στον εναέριο διάδρομο, μπορεί να δει τα σκάμματα της ανασκαφής και διάφορα ευρήματα συντηρημένα στη θέση που βρέθηκαν.

Είσοδος του σπηλαίου (1)

Ο επισκέπτης εισέρχεται στο σπήλαιο από θύρα στο δυτικό άκρο της μεγάλης αψιδωτής εισόδου του. Στο σημείο αυτό ενημερωτική πινακίδα παρέχει γενικές πληροφορίες για την ανασκαφή του σπηλαίου και τα αποτελέσματά της, που τεκμηριώνουν τη συστηματική χρήση του από τον άνθρωπο από τα 130.000 χρόνια πριν από σήμερα έως περίπου το 3100 π.Χ. Στην ίδια περιοχή, στη δυτική πλευρά του διαδρόμου, οι επισκέπτες μπορούν να δουν την απεικόνιση σε πινακίδα μιας πρωτογενούς ανθρώπινης ταφής, εν μέρει διαταραγμένης, που βρέθηκε κοντά στην είσοδο και χρονολογήθηκε στη Μεσολιθική περίοδο (7586–7384 π.Χ.).

Εστίες φωτιάς (2)

Στη δυτική πλευρά του σπηλαίου έχουν διατηρηθεί στη θέση τους εστίες φωτιάς που έχουν χρονολογηθεί στα 60.000 χρόνια πριν από σήμερα (Μέση Παλαιολιθική περίοδος). Μεγάλος αριθμός ανάλογων εστιών (τουλάχιστον 23) έχει έρθει στο φως σε όλη την έκταση του σπηλαίου. Πρόκειται για ένα εκτεταμένο επεισόδιο καύσεων που φαίνεται ότι σχετίζεται με ένα μεσοδιάστημα ηπιότερου κλίματος κατά τη διάρκεια της Τελευταίας Παγετωνικής περιόδου. Αυτό το θερμότερο στάδιο διήρκεσε από τα 75.000 έως τα 60.000 χρόνια πριν από σήμερα. Έχει διαπιστωθεί ότι στις περιόδους βελτίωσης των κλιματολογικών συνθηκών αυξάνεται ο πληθυσμός του σπηλαίου και κατ' επέκταση ο αριθμός των εστιών.

01 Ταφές της Παλαιολιθικής και Μεσολιθικής περιόδου που εκτίθενται στο Κέντρο Τεκμηρίωσης και Εκπαίδευσης Σπηλαίου Θεόπετρας (Φωτογραφικό Αρχείο ΕΠΣ).

02 Εργαλεία φτιαγμένα από κέρατο ελαφιού (Αρχείο Ανασκαφής Σπηλαίου Θεόπετρας).

03 Χρυσό δακτυλίσχημο κόσμημα που αποδίδει σχηματικά ανθρώπινο σώμα (Αρχείο Ανασκαφής Σπηλαίου Θεόπετρας).

04 Ευρύστομο αγγείο της Αρχαιότερης Νεολιθικής περιόδου με εμπίεστη διακόσμηση (Αρχείο Ανασκαφής Σπηλαίου Θεόπετρας).

Μάζες άψητου πηλού (3)

Στο τέλος της δυτικής πλευράς του διαδρόμου είναι ορατά κατάλοιπα πυρών του τέλους της Ανώτερης Παλαιολιθικής (13226–12751 π.Χ.), ενώ στην ίδια περιοχή έχει διατηρηθεί νεότερο δάπεδο που διαμορφώθηκε κατά πάσα πιθανότητα από τους βοσκούς που χρησιμοποιούσαν το σπήλαιο για τον σταβλισμό των ζώων τους. Ακολουθεί μικρό πλάτωμα στάσης των επισκεπτών, όπου ενημερωτική πινακίδα δίνει πληροφορίες για τον σχηματισμό του σπηλαίου και τα γεωλογικά χαρακτηριστικά του. Στο σημείο αυτό, κάτω από γυάλινο τμήμα του διαδρόμου, είναι ορατές εστίες της Μεσολιθικής περιόδου και μάζες άψητου πηλού, κυλινδρικού σχήματος. Πρόκειται για ορισμένες μόνο από τις δεκάδες μάζες άψητου πηλού που βρέθηκαν σε στρώματα της μεταπαγετώδους Ανώτερης Παλαιολιθικής και στις μεσολιθικές επιχώσεις, και αντιπροσωπεύουν, κατά την ανασκαφεία, πρώιμες προσπάθειες σχηματοποίησης αυτού του υλικού, τις ιδιότητες του οποίου φαίνεται να γνώριζαν ήδη οι ένοικοι του σπηλαίου εκείνης της περιόδου. Κατά την ίδια, αυτές οι προσπάθειες υποδεικνύουν μία γηγενή εξελικτική διαδικασία πολλών χιλιετιών, η οποία οδήγησε στην κατάκτηση της κεραμικής τεχνολογίας που καθόρισε, μαζί με την καλλιέργεια, τη λεγόμενη «Νεολιθική Επανάσταση».

Πριν από τη στροφή προς την ανατολική πλευρά του διαδρόμου είναι ορατή κάτω από γυάλινο δάπεδο μία εστία Μεσολιθικής περιόδου, καλυμμένη με κάρβουνα και μικρές πέτρες, που εντοπίστηκε κατά τα έργα θεμελίωσης του διαδρόμου και μεταφέρθηκε σε ανώτερο επίπεδο, ενώ, στη συνέχεια, οι επισκέπτες μπορούν να δουν εστίες που έχουν χρονολογηθεί με τη μέθοδο της θερμοφωταύγειας στα 60.000 χρόνια πριν από σήμερα (Μέση Παλαιολιθική περίοδος).

Αποτυπώματα ανθρώπινων πελμάτων (4)

Στην ανατολική πλευρά, γυάλινο τμήμα του δαπέδου του διαδρόμου επιτρέπει τη θέαση του σημαντικού ορίζοντα της Μέσης Παλαιολιθικής περιόδου (110.000–135.000 χρόνια πριν από σήμερα), όπου πάνω σε καμένη επιφάνεια διατηρήθηκαν τα σημαντικότερα, ίσως, ευρήματα του σπηλαίου, τα μοναδικά στον ελλαδικό χώρο —και εξαιρετικά σπάνια διεθνώς— αποτυπώματα ανθρώπινων πελμάτων. Τα αποτυπώματα εντοπίστηκαν κατά την ανασκαφική περίοδο του 1996 σε αδιατάρακτες αποθέσεις των ανασκαφικών τομών Θ10–Ι10. Χρονολογούνται στη Μέση Παλαιολιθική περίοδο και συγκαταλέγονται στα αρχαιότερα